

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Job

IX (Slot)

**Leid ons niet in verzoeking,
maar verlos ons van den boze**

Het Onze Vader is geen inspiratie van onze geest, maar van Christus' Geest. Hij onderwijst ons daarin. En in de laatste bede opent Hij onze ogen voor de realiteit van de boze en de werkelijkheid der verzoeken, opdat we er niet blindelings inlopen, en voor we 't weten zijn gevallen in de strik.

We zijn gewaarschuwd voor de christelijke overmoed. De bravourhouding van: we weten het wel en we zijn er al en we hebben het al. Zovaak we die houding aannemen, ligt de verzoeking vlak voor de deur.

We kunnen zo enthousiast het Lutherlied zingen: beef satan!... zonder zélf te beven en te strijden ten bloede toe.

We kunnen zo machtig zingen: we zijn verlost, God heeft ons welgedaan, — zonder te bidden: verlos ons van den boze, Heer.

De geest van het gearriveerde christendom was er in onze kringen wel voor de laatste wereldoorlog. En toen stortten al onze gereformeerde idealen en visioenen in elkaar als een kaartenhuis. God blies er in en de duivel sloeg er op. En het wonderlijke was, dat we nooit dichter en concreter zowel God als de duivel ons nabij geweten hebben, als in de oorlogs- en bezettingsjaren. Toen werd de duivel een barre en boze werkelijkheid voor ons. Je voelde permanent zijn adem in je nek. Het was een verschrikkelijke tijd, maar tegelijk ook een prachtige tijd, omdat ook de gemeenschap met de HERE nooit zo werkelijk voor ons was als toen.

Zo kunnen er ook in ons leven perioden zijn, die ontzaglijk benauwend zijn vanwege de verzoeking van de boze, en tegelijk onvergetelijk heerlijk, vanwege de vertroostende nabijheid Gods.

Jezus zegt tegen Petrus: satan heeft zeer begeerd u te ziften als de tarwe, — dat is het benauwende. Maar Hij zegt er achteraan: maar Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude, — dat is het heerlijke!

Jezus zegt tegen zijn discipelen: waakt en bidt, dat ge niet in verzoeking valt, want de geest is wel gewillig, maar het vlees is zwak. Maar ze vallen in slaap en bidden niet, en dat is het benauwende. En dan is er toch Jezus, Die waakt en bidt, Hij, Die voor zichzelf nooit heeft mogen bidden: leid me niet in verzoeking, en verlos me van de boze, — want de Geest Gods leidde Hem in de woestijn, regelrecht midden in de verzoeking, de boze tegemoet. Want Hij is niet gekomen om verlost te worden, maar om ons te verlossen van de boze. Nu mogen wij in onze hoogste aanvechtingen verzekerd zijn en ons ganselijk vertroosten vanwege Hem, Die voor ons is staande gebleven in satanische verzoeking.

De aanklager der broeders is uit de hemel geworpen

In het boek „Job” zien we satan nog toe-

Wie eenmaal geroepen is tot het herders-ambt, die denke niet, dat hij nog vrij is om de voet achteruit te trekken, wanneer het hem belijft, zo wanneer hem mogelijk de moeilijkheid, het verdriet, het ongemak bezwaart: want hij heeft zich tot de Here en de gemeente begeben, en met een heilige band gebonden, die hij niet mag afbreken.

Calvijn

gang hebben tot de hemel. En in actie als aanklager van Job. Jobs geloof wordt in discredit gebracht. Hij zou de HERE alleen dienen omdat hij het zo goed had. En dan geeft God zijn knecht en kind Job in satans hand. Op de achtergrond van Jobs lijden zien we de HERE en satan. De HERE, Die Job beproeft om te laten zien, dat zijn godsvrucht echt is, — satan, die Job in verzoeking brengt, om te bewijzen, dat Jobs vroomheid maar aan de buitenkant zit.

Gods beproeving, satans verzoeking, — dat zit er beiden in, in Jobs lijden. En Jobs moeite wordt, dat hij de dingen niet zo mooi naast elkaar kan zetten als wij hier op papier. In de werkelijkheid der beleving ligt dat verstrengeld. En is het één en dezelfde zeef, die God bedient en waar satan de hand aan heeft, om Gods kinderen te ziften als de tarwe. Maar God zift, opdat het kaf er doorvalle, terwijl satan zift, opdat het goede zaad doorvalle.

In al zijn verzoeken blijft satan maar rukken en trekken aan Gods kinderen, om ze uit Gods hand te krijgen. Maar in alle beproevingen blijft ons vertroosten de belofte: niemand zal u rukken uit Mijn hand.

O zeker, zolang Christus nog niet op aarde was verschenen en zijn zoenoffer voor ons nog niet was gebracht, kon de hand nog niet gelegd worden op de mond van de aanklager. Had hij ook nog toegang in de hemel. Maar toen Jezus zijn verlossingswerk begon, zag Hij hem al als een bliksem uit de hemel vallen. En toen Hij het volbracht had en ten hemel voer werd satan definitief uit de hemel geworpen.

Jezus erin. Satan eruit!

Nu hebben wij geen aanklager meer in de hemel, maar een voorspraak. Doordat Hij zelf in verzoeken geleden heeft, kan Hij hun die verzocht worden te hulp komen. Want we hebben geen voorspraak, die niet kan meevoelen met onze zwakheden, maar een, die in alle dingen net als wij is verzocht geweest, doch zonder zonde, en daarom mogen wij met vrijmoedigheid toegaan tot de troon der genade.

Als aanklager der broeders is satan dus weggeslagen uit de hemel, maar als bestrijder en verleider der broeders gaat hij onder ons rond als een briesende leeuw, doch veelal in de gedaante van een engel des licht. Daarom worden bij de hemelvaart van Christus de hemelen gefeliciteerd, maar de aarde wordt gecondoleerd, in Openb. 12:

Wee dengenen die de aarde bewonen!

Want de duivel is tot u gekomen en heeft grote toorn, wetende dat zijn tijd kort is! We leven sinds hemelvaart in een bezeten wereld. Satan wil in een minimum van tijd een maximum van verderf aanrichten. En we leven als kerk in een verwarrende werkelijkheid: Christus die alle macht heeft in hemel en op aarde, — en satan die hier ontzaglijk te keer gaat. De verwarrende werkelijkheid van het „verheugt u gij hemelen” en het „wee de aarde”, van beproeving en verzoeking dooreen.

Verwarrende werkelijkheid: Abraham, Gods vriend, wordt geprest zijn kind te offeren. Jacob, Gods kind, moet worstelen met God en wordt aan de heup geslagen, moet voortaan kreupel het leven door. Job, Gods knecht, wordt van alles beroofd en met zweren overdekt, door zijn vrouw geplaagd en door vrienden getergd.

En toch, en toch... ze laten geen van allen GOD, hun GOD los!

In die verwarrende werkelijkheid leert Christus ons bidden. „Leid ons niet in verzoeking”. Dat is niet alleen maar dat God ons moge bewaren voor de verzoeking. Het

UIT DE INHOUD:

Job (IX) Slot	C. P. P.
Doorgaande Reformatie (VI)	C. V.
Het onaantastbare in ons (II)	K. J. P.
De Christelijke Gereformeerden en wij (V)	H. J. J.
De Kerk die het volk ten zegen is (Slot)	J. M.
Boekbespreking	H. S.; H. C. E. S.-L.; B. J.
Persschouw	C. V.
Kritische krabbel	Frater
Kerknieuws	

is zelfs niet maar dat Hij ons beware in de verzoeking. Het is letterlijk: leid ons er niet in. Kan dat? Dat God er ons in leidt, ons er heen leidt? Ja, dat kan en Hij doet het ook, als Petrus hoogmoedig grote woorden spreekt: dit zal mij geenszins geschieden! Dan wordt hij er regelrecht in geleid. Wie meent te staan zie toe dat hij niet valle. We moeten soms vernederd worden in een smadelijke zondeval, om tot zondekennis te komen. Tot zelfverootmoediging. Hoogmoed komt vóór de val, — ootmoed erna. God wederstaat de hoovaardigen, schrijft Petrus later in zijn brief, en hij kan het weten. God heeft ook hem weerstaan, door hem in de verzoeking te leiden, — maar de nederigen geeft Hij genade. De genade van de bede en op de bede: leid ons niet in verzoeking. Geef ons open ogen en een scherp inzicht in de situatie van de ure der verzoeking, die over de wereld gekomen is. En laat zulk een vallen in de strikken van satan voor mij niet nodig wezen. Maak me doodsbenuwd, voor verzoeken en weerhoud, o Heer, uw knecht, dat hij geen grote woorden zegt, in dwaze hoovaardij!

De ure der verzoeking

Over de ure der verzoeking schreef de Here aan de gemeente van Filadelfia. Hij geeft deze gemeente de belofte der bewaring in de ure der verzoeking. En het is uiterst merkwaardig, dat de Here juist van deze gemeente getuigt: ge hebt **kleine kracht**. Ze zullen in de verzoeking bewaard blijven niet om hun grote kracht, maar ondanks hun kleine kracht. Want als de Here eerst geconstateerd heeft, dat ze daar maar kleine kracht hebben, zegt Hij er direct achteraan: maar ge hebt **Mijn Woord bewaard**.

Daarin schuilt nu de bewarende kracht in de ure der verzoeking. Wie Christus' Woord bewaart is wel bewaard. Wie het Woord wordt door de Geest bewaard. Het gaat niet aan te bidden: leid ons niet in verzoeking, als we tegelijk Gods Woord niet bewaren. Dan zijn we speculanten op Gods beloften, en dat heet de Bijbel: God verzoeken. Maar wie het Woord bewaart, mag ervan verzekerd zijn, dat Christus hem bewaart in de ure der verzoeking, die over heel de wereld komen zal.

Eigenlijk staat heel het laatste Bijbelboek daar vol van. Van al wat over de wereld komt aan verzoeken van satan en beproevingen van God. Als 7 zegelen gebroken worden. Als 7 bazuinen klinken. Als 7 schalen worden leeggegoten over de aarde.

Maar voorop gaan de 7 brieven. Het WOORD gaat voorop. Daarna komen de beproevingen en verzoeken. Want de cardinale vraag is: bewaren we het Woord van Christus in zijn brieven aan de gemeenten? In deze zaak gaat God ons beproeven en

satan ons verzoeken in de laatste ure. Bewaren we het Woord, of laat het ons koud en doet het ons niets? Dan gaat God ons in verzoeking leiden. Hij zendt een kracht van dwaling. Zodat wie formeel nog in de kerk zit en het Woord hoort maar het niet bewaart, eraf gezogen wordt en er los van komt.

Zalig wie het Woord bewaart en doet, — hij wordt bewaard in de verzoeking, die als een vloedgolf over de wereld spoelen zal en mee zal sleuren ieder, die niet aan Christus vast verbonden is.

En wie zo **bewaard** wordt in de verzoeking wordt ook **verlost** van de boze.

Kom toch, Heer Jezus, wat toeft Gij zo lange,

satan maakt het op aard' ons zo bange. Zolang reeds ziet Uw Kerk naar U uit, ach, wat beproeft Gij de liefd' Uwer Bruid! Kom toch, verlos ons uit duivelse macht, want U is het koninkrijk en U is de kracht.

C. P. Plooy.

Doorgaande Reformatie

VI

„Zonde” en „Gericht”

In Zacharia VII komt het verhaal voor — daarop wezen we verleden week — van de mannen die in Jeruzalem kwamen vragen of ze de vastendagen, waarop rouw werd bedreven over Gods oordelen die in de ballingschap op Israël waren neergekomen, ook na Israëls herstel moesten blijven vieren.

Verschrikkelijk was Gods antwoord geweest.

Het kwam hierop neer: Jullie zijn aan 't vechten over de vraag of je moet vasten of feestvieren, of de oude vastendagen steeds door vastgehouden of dat nieuwe feestdagen ingevoerd moeten worden. — Maar heel die strijd is dwaasheid, huichelarij, zonde! Want jullie hebben nog nooit echt, nog nooit voor **Mij** gevestigd! Jullie jammerden en schreeuwden omdat jullie zelf er zo ellendig aan toe waren. En nu vieren jullie feest, omdat de ellende van de ballingschap voorbij is. Omdat de vrijheid en de voorspoed terugkomt. Maar jullie verheugen je niet in **Mij**. Jullie zijn niet blij en dankbaar omdat **Ik** genadig ben.

Zo sprak God door zijn profeet.

Maar God heeft nog meer te zeggen.

Daar willen we nu naar luisteren.

De HEERE zegt het volgende:

***

„Zijn dit niet de woorden, die de HERE heeft verkondigd door de dienst der vroegere profeten, toen Jeruzalem nog bewoond was en rust had met hare steden rondom haar, en (ook) het Zuiderland en de Laagte nog bewoond waren: „Zo zegt de HERE der heirscharen: Betracht de waarheid in uw rechtspraak, en beoefent liefde en barmhartigheid jegens elkander; weduwe en wees, vreemdeling en arme zult gij niet onderdrukken, en niemand zinne in zijn hart op het ongeluk van zijn broeder!”¹⁾

Wat de HERE zo dikwijls in Israël deed doet Hij ook nu. Hij houdt de Israëlieten voor, wat Hij reeds heel, heel vroeger door zijn profeten tot zijn volk had laten zeggen.

De zonde van de kerk is altijd, dat ze de oude woorden van God loslaat. En reformatie is altijd dit, dat de kerk tot die oude woorden terugkeert.

Met klem herhaalt de HERE nu welke die oude woorden zijn.

Ze raken het ganse leven van zijn volk.

Vooreerst de **rechtspraak**. Men zou kunnen zeggen: het publieke leven.

Maar tegelijk ook de **persoonlijke** verhouding tussen de mensen onderling. Speciaal de verhouding tot de zwakken: de weduwen, de wezen, de vreemdelingen — deze waren in het oude Oosten volkomen rechteloos — en de armen.

En bovenal is het God om het **hart** te doen. Het hart, de „werkplaats van de levensdaden van de mens”, het centrum van zijn bestaan, denken, handelen. Uit het hart zijn immers de uitgangen van het leven.

Wat God in deze woorden vraagt reikt ver en diep.

Want voor allen vraagt hij **waarheid**, waarheid in de rechtspraak.²⁾

Nee, dat betekent maar niet, dat in de rechtspraak alleen maar ware dingen worden gezegd, ware getuigenissen worden gegeven. Het omvat veel meer. Het is **trouw**. Het is de soliditeit, de oprechtheid, de zuiverheid in denken en spreken in alles. Het is de weerspiegeling van wat in de verhouding van God tot zijn volk, in Gods houding tegenover zijn volk, albeheersend is. Wat die waarheid is

zegt Ps 105 bijzonder duidelijk. „God zal zijn waarheid nimmer krenken”. Nee, dat zal Hij niet doen. Maar wat zal Hij dan wel doen? — Eeuwig zijn verbond gedenken!

In de verhouding tot de broeders vraagt God voorts **liefde** en **barmhartigheid**.

De liefde waarover God hier spreekt is een zijn, een houding, een gedrag dat de ware gemeenschap sticht en bewaart.³⁾ Het is een zich geven ook dan wanneer men zelf niets ontvangt. Het is het onzelfzuchtige, zichzelf verloochnende zoeken van de naaste, de broeder. Het is het hem vasthouden ook wanneer deze ontrouw is, zondigt en valt. In God is het die wonderlijke deugd krachtens welke Hij het verbond opricht met mensen die niets anders zijn dan goddelozen en krachtens welke Hij dat verbond handhaaft dwars door alle ontrouw van de goddelozen heen. Barmhartigheid is dan de wil tot en de daad van het vergeven. Zo nodig zeventig maal zeven maal.

Ten slotte zegt God, dat Hij in het hart die pure, liefdevolle gezindheid wil, die nooit ofte nimmer het kwade, maar alleen het goede zoekt voor alle naasten, alle broeders. Ook voor de slechte, de gemene, de trouweloze.

Dit vroeg God van zijn volk.

Dit is ook de kern van wat Hij vroeg en door alle eeuwen heen blijft vragen.

De HERE heeft u bekend gemaakt, o mens, wat goed is, zei reeds de profeet Micha, en wat de HERE van u vraagt: niet anders dan recht te doen en getrouwheid lief te hebben, en ootmoedig te wandelen met uw God.

***

Ja, dit vroeg God.

Want nog eens: dit is de kern van de dienst van God in de verhouding tot Hemzelf en de broeders.

Maar wat deed het volk?

Het weigerde deze dienst.

Drie dingen vroeg God.

Drie goddeloosheden bedreef het volk.

Het begon met niet werkelijk te **luisteren** naar het woord van God.

Dat is altijd en overal het begin van de afval.

O ja, men kan dan nog wel uitentreure over het woord Gods redeneren en polemiseren. Denk maar aan de farizeën! Maar men hoort niet echt. Men hoort vooral niet dat wat men vóór alles nodig heeft, wat de eigen zonden aanwijst en verdoemt. Men maakt de oren „hard” en „zwaar”.

Na het niet-horen komt het **verzet**, het **verzet-met-de-daad**. Dan worden de schouwers dwars tegen het woord des HEREN gezet. Zoals een recalcitrante os zich verzet tegen het juk dat men hem wil opleggen, het soms in blinde woede van zich afwerpt, zo verzetten de mensen zich dan tegen het verlossende, tot liefde dringende woord van hun God.

En het einde is dat ze hun **hart** „hard” maken. Hard als een diamant. Dan ketsen Gods woorden volledig af. Dan doen de mensen voluit hun eigen „zin”. In de kerk veelal onder het mom van orthodoxie, vroomheid, het strijden voor Gods recht enz..

Zo ging het met Israël.

Eeuwen lang. In de woestijn. Onder de rechters en koningen. Straks door de farizeërs en schriftgeleerden met hun aanhang.

Zo ging het ook in de nieuwtestamentische kerk.

En zo gaat het nog. Het is altijd weer hetzelfde droevige lied.

Door zijn **Geest**, gebruik makend van zijn **profeten**, spreekt God zijn **woord!**

Aan ons verzoek om adressen voor proefexemplaren van „Opbouw” werd in ruime mate voldaan; er konden honderden stuks worden verzonden!

Het meeleven van onze broeders en zusters heeft ons goed gedaan.

Reeds gaven tientallen abonnees zich op. Ook ontvingen wij verscheidene brieven van lezers, die ons dankbaar schreven dat de inhoud van ons blad inderdaad strekt tot opbouw van de gemeente. Vanzelfsprekend stemt dit ook ons tot blijdschap.

Dat er veel adressen binnenkwamen is heel mooi. Maar nu komt het **vervolg**, dat misschien voor U een beetje moeilijker is: aan alle personen, die vier weken lang een nummer ter kennisgeving ontvingen, moet gevraagd worden zich te abonneren. VERGEET DIT a.u.b. NIET!! Met grote belangstelling zien wij het resultaat van Uw medewerking tegemoet.

Wij zouden, terwille van ons kerkvolk, zo graag zien, dat „Opbouw” in al onze gezinnen gelezen werd. Naar wij vertrouwen wilt ook U hierbij helpen.

Het Bestuur
Geref. Persvereniging „Opbouw”.

Maar God heeft alle eeuwen door verdriet gehad van een volk dat Hem vergat. En alle eeuwen door moest Hij hun hoon verdragen.

***

Eindelijk, eindelijk barstte de toorn des HEREN los.

Ja, onze God is traag tot toorn.

Maar ten slotte barst die toch los. En die komt dan als een orkaan. Als een vernietigende donder.

Drieërlei was het woord dat God tot zijn volk sprak.

In drie fasen voltrok zich de zonde en de afval.

Drieërlei is ook het gericht van de Heilige Israëls.

Jaren, tientallen jaren, ja eeuwen roept, smeekt, lokt God zijn volk, opdat het zich aan zijn liefde gewonnen zou geven. Maar dan gebeurt dat goddeloze, dat intens gemene, dat krankzinnige, dat Gods volk in feite Gods liefde radicaal veracht.

Het eerste wat God dan doet is dat Hij **ophoudt met spreken**. Hij antwoordt niet meer. Dan wordt de hemel van koper. Dan ziet God onbewogen toe „als stralende hitte boven de zon, als een nevel van dauw in de hitte van de oogsttijd” hoe zijn volk ondergaat.

Het tweede in het gericht is de **ondergang van het volk**.

Gods toorn grijpt als een cycloon **het volk** beet. Als herfstbladeren in de storm worden zijn afvallige kinderen voortgejaagd en hier en ginds onder vreemde volken en verre landen neergesmeten. Daar gaan ze als ballingen en slaven hun ondergang tegemoet.

En ten slotte wordt het land der vaders, het heilige land — het symbool van Gods verkiezende liefde en het onderpand van het eeuwig rijk van David een **woestijn**, de woonplaats van duivelen, slangen, hyena's.

Zie, dat is Gods gericht over zijn afvallig volk.

God antwoordt niet meer: de gemeenschap met God, die zijn kinderen reeds lang hadden veracht, wordt ten slotte door God afgebroken.

Er komt verstrooiing van het volk. Dat wil zeggen: de gemeenschap onder de broeders gaat stuk. Misschien blijven ze plaatselijk nog wel dicht bij elkaar. Maar ze verstaan elkaar niet meer. Ze stoten elkaar af. De verborgen of openbare haat maakt alle verhoudingen kapot.

Er is ten slotte ook geen „vaderland” meer. Er is geen uitzicht meer, geen doorzicht naar de toekomstige heerlijkheid, naar het eeuwig paradijs.

***

Zie dit sprak, dit spreekt de HERE der heerscharen, tot zijn volk.

Horen wij het nog, verstaan we het?

Hoe staat het met ons zoeken, spreken, handelen, strijden als kerk, als gelovige in deze wereld — voor Gods aangezicht?

Hoe staat het met onze doorgaande reformatie?

Wordt die metterdaad beheerst door die wonderlijke „waarheid”, die standvastige trouw tegenover de broeders?

Straalt in de onderlinge verhoudingen ook bij geschil en strijd die sterke en tere liefde en barmhartigheid?

Zijn onze harten waarlijk zó, dat we metterdaad in Gods oordeel het goede zoeken voor de broeders en in geen enkel opzicht tegen hen het kwade bedenken?

Als dat niet het geval is dan komt onherroepelijk Gods oordeel. En te verschrikkelijker, te vernietigender, naarmate we meer geroepen hebben dat het gaat om Gods woord, Gods kerk, Gods zaak!

We hebben beleefd en we beleven in ons land een aangrijpende ineenstorting van het christelijke leven.

Die kwam en komt alleen als wraak van God over de zonde, die Hij in Zacharia VII aan Israël verwijt.

Hebben wij ons van die zonde vrijgemaakt?

Als dat niet het geval is, is onze vrijmaking een leugen, ja, een „blinkende” verharding in het kwaad dat we zeggen te bestrijden.

God erbarme zich over ons en onze kinderen.

Hij geve waarachtige bekering in heel het leven.

Want alleen die is ware **doorgaande reformatie**.

C. V.

1) Vertaling van Prof. Dr. J. Ridderbos.

2) Waarheid (emeth) „hat aber nicht den theoretischen Klang wie bei uns, sondern ist ganz praktisch zu verstehen als Treue oder Beständigkeit, die ihre Linie einhält und zu ihrem Wort steht, ihre Verheisrungen erfüllt und ihre Drohungen einlöst.

3) Er staat chesed: Das Wort bedeutet „Liebe”, „Zuneigung”, „Gnade”. Es ist gemeinschaftsgemäßes Verhalten, das grundlos Gemeinschaft stiftet, wo keine war (wie mit Israel in Bundesschluss), Gemeinschaft aufrecht erhält und bewahrt (wie an Israel in der Wüste und während seiner ganzen Geschichte), Gemeinschaft wieder herstellt, wo sie abgebrochen wurde (wie mit Israel nach der Verbannung und Verstorzung); die nicht im Tode läßt.

Het onaantastbare in ons

II

Het heeft de eeuwen door grote moeite gegeven, dat van ons gevraagd wordt te geloven, dat dit onaantastbare in ons is. Alle primitieve erediensten gaan ervan uit, dat het onaantastbare niet in ons is, maar buiten ons: het is nergens te vinden in de profane tijd, het bevindt zich in de heilige tijd die de profane draagt en omsluit en zo nog ietwat mogelijk maakt; de mens vindt vanuit zijn profaniteit — hij is pro fano, ver van het heiligdom, het heilige is ver weg — het onaantastbare door cultische imitatie, waardoor het heilige als het ware in het profane inbreekt en het tijdelijk opzij schuift. Daarom draagt de angstige mens die zich bedreigd voelt een masker, hij draagt een heilig gelaat dat zijn eigen gelaat verbergt en te niet doet. Naar zijn aard is het heilige ver weg, het is, zoals Mozes het uitdrukt, naar pagane visie in een verheven godenhemel, of het is aan gene zijde van de wereldoceaan. Maar Mozes polemiseert tegen zulke opvattingen: dit gebod dat ik u heden opleg, is niet ver weg en het is niet te moeilijk; het is niet hoog in de hemel zodat we daarheen zouden moeten opklimmen, ver buiten de grenzen van onze wereld; het is niet aan de overzij van de wereldoceaan, zodat we die zouden moeten oversteken, een werk der onmogelijkheid. Maar het is dichtbij: in uw mond en in uw hart, Deut. 30: 14. Het is zeer dichtbij, dit woord van God, Zijn gebod tot ons leven, om het te volbrengen. Daar blijkt wel uit, dat het onaantastbare toch inderdaad in ons is, elke dag. Het is een gebod om te volbrengen, en dit gebod is een bevel uit liefde, om te geloven alles wat de Here ons belooft. Hij nodigt ons uit om ons menselijk zegel te drukken op Zijn betrouwbaarheid, en het zou zulk een wonder niet zijn als we zeiden: hoe kan de hoge God zulk een opdracht aan een zwak en ellendig mens opleggen? Is het niet veel waarschijnlijker, dat het Woord van God ver weg is, en dat onze onaantastbaarheid ver buiten ons, ja ver buiten onze horizon ligt? Dragen we de dood niet even zeker in ons als die vrouw die aan kanker stierf? En moeten we dan geloven dat we het eeuwige leven niet alleen grijpen, maar ook hebben? Wie in de Zoon gelooft, heeft eeuwig leven, ook als hij gestorven is, en hij zal in eeuwigheid niet sterven.

Blijkens de context van Joh. 11 heeft dit niet alleen betrekking op de opstanding ten jongsten dage. Daarvan was Martha al overtuigd, maar Jezus corrigeert haar opvatting, ze moet een hele stap verder komen. In de christelijke kerk is men gewoonlijk bij de eerste opvatting van Martha blijven staan, en is men aan de correctie niet zo zeer toe gekomen. Het is ook een bevreedende boodschap, dat het mensenleven door de dood heen gaat en dat de dode mens werkelijk dood is, zo dood als Lazarus die al ontbinding kende, en dat die dode mens toch inderdaad leeft. Het is een zó bevreedende boodschap,

dat Jezus met opvallende nadruk aan Martha vraagt: Geloof je dat? Haar antwoord is toereikend in al zijn gebrek: Ja Heer, ik heb geloofd dat Gij de Christus zijt. Het is alleen het geloof in Christus, de gehoorzaamheid aan de Zoon van God, waardoor mensenleven leven blijft door de dood heen. De kerk kan zich niet zo heel erg vergist hebben toen ze beleed en telkens als ze belijdt, dat er zo iets als een tussentijd en -toestand is, waarin de dode mens blijft leven — want wie in de Zoon gelooft blijft leven ook als hij gestorven is — en wel een waarneembare tussentoestand, een wandelen op de diepe wegen van de dood. De idee van een zielelaap, ook al is die niet meer scholastiek, ligt toch niet binnen de lichtruimte die geopend wordt door Gods Woord. Zeker, we kunnen daar verder weinig van zeggen, het valt buiten onze voorstelling en begrip, en dat wist Martha ook, zoals blijkt uit haar antwoord: ze begrijpt er niets van, maar ze belijdt haar geloof in de Christus.

Zo komen we op onze doodservaring terug, om die te laten doorlichten door het licht van Gods Woordenbaring. Dan wordt voor ons die doodservaring ietwat doorzichtig, ondanks alle onbegrijpelijkheid. We ervaren onze dood al midden in onze gezonde dagen. We raken vermoeid, en de vermoeidheid is een kleine dood, zoals Rijnsdorp zei. We raken oververmoeid, en misschien overspannen; dan moeten we uitrusten, net zoals de dode en voortlevende mensen moeten uitrusten. Het kan zijn dat een min of meer ernstige kwaal ontdekt wordt, en dan komt de dood al dicht bij. Worden we wat ouder, dan merken we dat de spankracht afneemt. We zouden graag een hoop werk willen verzetten, dat is immers ook onze opdracht, maar het gaat zo makkelijk niet meer. Er zijn er die al jong sterven, en al jong de ontdekking van Herman Bavinck doen: het leven is vreemd, maar de dood is nog veel vreemder. De vervulling van de ik-ben-ziek-situatie is de ik-ben-dood-situatie, daarom ligt er in ziekte al een duidelijke doodservaring. Maar nu moet die ervaring doorlicht worden door het betrouwbare Woord van God. Van die ervaring zegt de Heiland, dat in ons doodsuur ons alles komt te ontbreken; de dood grijpt diep in, zó diep dat we hem niet kunnen peilen. Dan worden we verwelkomd in de eeuwige tenten, en het is zo dwaas nog niet als we daarvan zeggen: dat is in het paradijs of in de hemel, zulke uitdrukkingen hebben hun goed recht, al weten we dat ons begrip en onze voorstelling niet mee kunnen komen als we daarover spreken. Martha kon in haar voorstelling en begrip ook niet meekomen met haar belijdenis.

Naar onze populaire geneeskundige gedachten is de dood een einde. Naar de Schrift echter verschilt onze dood principiëel niet van een crisis die we te boven komen. Daarom is er in elke genezing een opstanding.

Jezus van Nazareth spreekt over het geloof: ieder die in Mij gelooft zal in eeuwigheid niet sterven. Hij gaat daadwerkelijk

door zijn dood heen, zoals Christus daadwerkelijk door Zijn dood is heen gegaan en zo voor de Zijnen de weg heeft gebaan. Als we na ons sterven de diepe wegen van de dood zullen betreden, zullen we telkens merken: Kijk, hier is Jezus al geweest, en hij heeft de onbegaanbare weg toch begaanbaar gemaakt.

Jezus spreekt over bekering en geloof; als Hij zegt: „Bekeert u, want het koninkrijk Gods is dichtbij gekomen” — zegt Hij iets dat direct samenhangt met: Ieder die in Mij gelooft zal in eeuwigheid niet sterven. In het gesprek met Nicodemus, dat in verschillende punten overeenstemt met het onderwijs van Johannes aan zijn leerlingen, spreekt de Heiland over geloof en over wedergeboorte, en dan spreekt Hij eigenlijk gedurig over de bekering. In de Acta van de synode van Dordt is meermalen de uitdrukking te vinden „wedergeboorte ofte bekering”, en in de canones III/IV staat in het opschrift „bekering” en in 11 en 12 wordt in deze context het woord wedergeboorte gebruikt. Het is een grote troost, dat de Schrift hetzelfde werk Gods nu eens bekering, dan weer wedergeboorte noemt; want we herkennen bij het licht van de Bijbel onze bekering als **dagelijkse** bekering, en daarin ontmoeten we onze discontinuïteit: we moeten ons elke dag opnieuw bekeren, de idee van een bekering eens-voor-al kan ontzettende geestelijke schade opleveren. Maar omdat de Schrift onze bekering die van enkel discontinuïteit getuigt, ook wedergeboorte noemt, worden we bovenmate vertroost, om ons levensbehoud te werken met vreze en beven. In de christelijke ervaring, empiristisch verstaan, is geen spoor van continuïteit te vinden; maar bestraald door het licht van de Woordenbaring gaan we zien dat die bekering de naam van wedergeboorte verdient, dat is een loutere continuïteit, een ononderbroken proces. Daarom is het ons niet geraden, onze geloofservaringen als het onaantastbare te zien: want ze liggen in de sfeer van het discontinuë, en als ze voorbij gegaan zijn rest niet meer dan een vage herinnering die we nauwelijks als het onze herkennen. Maar er zijn ook andere pogingen om het onaantastbare te plaatsen waar het niet zijn kan.

In verband met wat we zoëven vermeldden in verband met de Dordtse canones denken we onwillekeurig aan de idee van een onmiddellijke wedergeboorte, die te kwader ure een stempel gedrukt heeft op de gereformeerde gezindte. Die onmiddellijke wedergeboorte zou een aanraking Gods zijn tot levendmaking, onderscheiden van en voorafgaande aan de bekering, die door haar eerst mogelijk zou worden. Die onmiddellijke wedergeboorte zou buiten de verkondiging van het Woord om gaan: we hebben hier duidelijk te doen met een mystieke onmiddellijkheidsgedachte. En wat het opvallende is: hier wordt het onaantastbare in ons beleeden in een mystieke idee. Immers het nieuwe leven kan sluimeren, misschien vijftig, zestig jaar lang, en pas daarna door de verkondiging, die hier niet meer is dan een accoucheur, tot openbaring komen. In die geest redenerende kunnen we zeggen: het doet er voor de betrokkene niet zo veel toe of hij tot bekering komt, want het onaantastbare in hem is de onmiddellijke wedergeboorte. Het opmerkelijke in deze idee is, dat die onmiddellijke wedergeboorte niet dateerbaar is: ze valt buiten de geschiedenis. Ook buiten onze persoonlijke levensgeschiedenis.

Als we de term „het onaantastbare in ons” gebruiken, blijkt uit de toevoeging „in ons” dat het met onze persoon te maken heeft. Nu is persoon een mbeilijk woord. Naar primitief-archaische opvatting is mijn persoon niet in mij. Naar het woord van Mozes is hij dat wél: het gebod ten leven is in uw mond en in uw hart, we kunnen ervan spreken en erover denken, het behoort tot ons menszijn zelf, zowel naar het individueel-zijn als in de ontmoetingen. In de Bijbel wordt „persoon” soms aangeduid door „aangezicht”. De mens scherpt het aangezicht van zijn naaste: door samenspreken en samen werken worden we meer geschikt voor onze taak. Door het contact met de naaste krijgt de zelfkennis haar kans. Zo is de persoon volkomen ingebed in de geschiedenis. Daarom hebben we geen heil te verwachten van een idee van onmiddellijke wedergeboorte, die het onaantastbare buiten de geschiedenis, ook buiten de persoonlijke levensgeschiedenis plaatst. We kunnen de mystieke idee van een onmiddellijke weder-

geboorte vergelijken met de even mystieke idee van een getuigenis van Gods geest, waardoor we overtuigd zouden worden van de waarheid Gods. Als ik zó overtuigd word van Gods betrouwbaarheid, gaat mijn overtuiging aan het spreken Gods vooraf; dit Testimonium Spiritus Sancti gaat buiten het horen van het Woord om, want het maakt dit horen eerst mogelijk. Er is verband tussen de idee van een onmiddellijke wedergeboorte en de idee van een getuigenis van Gods Geest dat mij ervan overtuigen zal dat de Bijbel Gods Woord is. We komen pas in de ruimte als we er aan denken, dat Gods Geest nooit buiten Zijn Woord om werkt.

Hoe kunnen we dan spreken over ons geloof als het onaantastbare in ons?

Dat dit de eeuwen door moeilijk geweest is blijkt uit diverse scholastieke gedachten. Boëthius, de vader van de oude scholastiek, heeft de persoon aangeduid als een substantie, en wel een substantia rationalis. Boëthius spreekt op het eind van zijn troostboek over het onaantastbare; hij noemt het intemerata arbitrii libertas, een onaantastbare wilsvrij-

heid. Deze idee van het onaantastbare is tegelijk wijsgerig en theologisch alsmede scherp onschriftuurlijk. De mens leeft eigenlijk niet, want hij gaat voort in de tijd: wat er morgen is grijpt hij niet en wat gisteren was is hij kwijt en in het heden leeft hij in een beweeglijk, voortschuivend, voorbijgaand moment. Deze ontboezeming vinden we heel kort na de beroemde eeuwigheidsdefinitie, die m.i. sterker aansluit bij Parmenides dan bij Aristoteles en Plotinus. Het is voor mij ten enenmale onbegrijpelijk dat men nog een goed woord kan over hebben voor de definitie van Gods eeuwigheid van Boëthius; het is zeker naar de mening van Boëthius, als deze definitie omtrent Gods eeuwigheid in verband wordt gezien met het mensenbestaan op de nieuwe aarde. Maar we hebben hier een van de grootste gevaren die ons nadenken en onze levenswandel kunnen bedreigen, nl. dat we het onaantastbare in ons zouden plaatsen in onze wijsbegeerte-en-theologie — die twee hangen veel nauwer samen dan we gewoonlijk menen. (Slot volgt)

K. J. Popma.

De Christelijke Gereformeerden en wij

V

Een broeder berichtte mij, dat in zijn omgeving van Chr. Geref. zijde eigenlijk maar één ding gevraagd werd, namelijk: de zaaksgerechtigheid van 1892 erkennen. Als wij wilden erkennen, dat hun vaders in 1892 goed hadden gehandeld, dan zou het grootste struikelblok uit de weg zijn geruimd. Alle andere bezwaren werden dan gemakkelijk overwonnen. Een andere schrijver meende, dat wij het over het verleden toch wel eens moesten worden. Letterlijk schrijft hij: „We moeten toch als vrijgemaakten over deze dingen gelijk denken, een gelijk standpunt innemen tegenover onze Chr. Geref. broeders en zusters”.

Ik kom straks nog even op dat „gelijk denken” terug, maar wil nu nog herhalen wat ik eerder reeds schreef: Al denken we over 1892 verschillend en al denken we niet gelijk over de „zaaksgerechtigheid”, dan mag dat geen reden zijn om gescheiden te blijven, als we één zijn in het geloof, één in de Here Jezus Christus, één in de belijdenis van het dierbare geloof, dat ons is overgeleverd. Het zou moeilijker zijn als wij zélf in 1892 hadden gehandeld. Maar dat hebben wij niet. Stel dat iemand meent, dat de Chr. Geref. vaders verkeerd hebben gehandeld in 1892 of omgekeerd, dat onze vaders verkeerd hebben gedaan. Moeten wij die schuld der vaders dan aan de kinderen toerekenen? Ik meen, dat de HERE dat niet doet. En dat wij het ook niet moeten doen. Het komt er op aan of wij wederzijds, nú in 1960, elkander willen aannemen als broeders en met elkander aan één avondmaalstafel de dood des Heren willen verkondigen of dat wij dat durven weigeren. Wat mij betreft ik durf dit laatste niet. Wie het wel durft moet dunkt mij wel niet bang zijn.

Dan wil ik direkt ook maar iets zeggen over dat „gelijk denken”. Men schijnt te menen, dat kerkelijke eenheid alleen bestaan kan bij gelijkheid of eenheid van gedachten. Als dat waar zou zijn dan zou er van kerkelijke vereniging van twee kerkelijke gemeenschappen wel nooit iets kunnen komen. Ik wil het wel sterker zeggen: dan zal het aantal bestaande kerken nog met een aantal vermeerderd worden. Wat wel niemand van ons een blij vooruitzicht zal vinden.

De besprekingen, die er tussen deputaten zijn geweest en tussen verschillende kerkeraden, hebben wel aan het licht gebracht, dat de Christelijke Gereformeerden en wij niet gelijk denken over verschillende onderwerpen. De lust is bij mij niet groot om nu maar eens op te sommen waarover wij niet gelijk denken. Laat ik herhalen wat ik voor enkele jaren schreef (Reformatie van 31 dec. 1955): „Daar is verder de kwestie van verschil in dogmatische opvattingen. Vooral over de heilsorde of de gang van de weg der zaligheid wordt in beide kerken verschillend gedacht. Enkele kwesties wil ik noemen: Hoe is de verhouding van Woord en Geest of Geest en Woord? Hoe is de verhouding van wedergeboorte en geloof of van geloof en wederge-

boorte? Is er een „bijkomende” genade? Er zal wel meer verschil te vinden zijn als we op zoek gaan. Ik doe het niet.

Want het is mijn overtuiging: Willen we wachten tot we het over alle vragen in dezen eens zijn geworden, eer we dringen tot vereniging, dan kunnen wij wachten tot onze dood en dan zal er van vereniging niets komen tot het einde der dagen.

Als het inderdaad nodig is, dat in één Kerk over deze en dergelijke zaken gelijk wordt gedacht, dan zie ik zowel de Christelijke Gereformeerde kerken als de Vrijgemaakte nog eens weer in twee of drie groepen uiteenvallen. Maar ik geloof er niets van dat dit nodig is”. Daarmee ben ik het nog eens.

Ik heb er eens over nagedacht wat daar toch achter zit, dat men meent eerst in alles gelijk te moeten denken eer men kerkelijk verenigen kan. Waarschijnlijk zit daar een stuk intellectualisme achter. Dat wil zeggen: overschatting van het intellect of het verstand. Een kwaad waaraan het Gereformerdendom nogal eens geleden heeft en nog lijdt als ik mij niet vergis.

Ik zou het ook zo kunnen zeggen: Het intellectualisme onderschat de invloed van de zonde. Een groot man heeft beweerd, dat de werking van het verstand niet door de zonde was verstoord. Hij zei het wat geleerder als ik me wel herinner, maar het kwam toch wel hierop neer, dat ons redenerend verstand gezond was gebleven. Ik ben het daarmee grondig oneens. Trouwens als dit waar was, dan schoten we daar nog niet veel mee op. Want ons verstand is niet een zelfstandig ding in ons leven. Het is afhankelijk van onze wil, staat in elk geval onder invloed van onze wil. Niet alleen van onze wil is het afhankelijk, maar het staat ook onder invloed van ons gevoel. De Schrift zegt, dat wij denken met ons hart. Welnu, dat ons hart van nature verdorven is zal wel niemand onder ons ontkennen. Dat onze wil door de zonde in de verkeerde richting gebogen is zal wel geen tegenspraak ontmoeten. Waarom zouden we ons verstand van de verdorvenheid vrij pleiten?

Mogelijk zal iemand opmerken: Maar wij hebben het niet over het verstand, zoals dat door de zonde geworden is. Doch over het verstand van de wedergeborene mens. Mijn tegenopmerking is: Dacht iemand, dat de zonde geen invloed meer had op een wedergeborene? Hebben oprechte Christenen een volmaakt goede wil? En een geheel zuiver gevoel? En een volmaakt helder inzicht in alle dingen? Ik hoop, dat wij het erover eens zijn, dat we dagelijks nog tegen allerlei zwakheden en gebreken hebben te strijden. Die zwakheden en gebreken liggen niet alleen op het gebied van de wil en van het gevoel, maar ook van het verstand. Zou het daaraan niet liggen, dat wij niet in alles gelijk denken? En dat wij veel van elkander moeten verdragen?

Laten wij ons trouwens maar niets wijsmaken. In elke kerk wordt over allerlei zaken verschillend gedacht. Volstrekte een-

heid van denken kan alleen voorkomen in een kring, waar men één grote denker laat denken voor allen. Dat komt wel eens voor, maar niemand zal dat wel een gewenste toestand vinden. Ik tenminste niet. Waar werkelijk gedacht en nagedacht wordt daar komt verschil. Dat verschil is er in de kring der Christelijke Gereformeerden. En dat verschil is er in onze kring. Daar mogen we ook nog wel eens een beetje dankbaar voor zijn. Alleen op het kerkhof denken allen gelijk. Dat wil zeggen: Ze denken helemaal niet. Wee een kerk, die op een kerkhof gaat gelijken.

Vandaag heb ik een paar uren besteed aan het doorlezen van de notulen van de besprekingen, die er tussen onze deputaten zijn gehouden. Dat heeft mij versterkt in de mening, dat wij niet moeten verwachten tot éénheid van gedachten te komen. Dat zullen we in deze bedeling nooit bereiken. Theologen zijn het nog nooit in alles eens geweest. Dat hoeft ook niet als ze maar één zijn.

Wij hebben onze Formulieren van Enigheid. Daarin vinden we ons geloof beleden. Wij moeten vertrouwen, dat onze Chr. Geref. broeders daarin hun geloof belijden. Dat moeten zij ook van ons vertrouwen. Als dat vertrouwen ontbreekt, dan staat de zaak vrij hopeloos. Onze broeders van de overkant zal ik maar zeggen leggen er soms de nadruk op, dat nu ook moet worden „beleefd” wat beleden wordt. Daarmee zal men wel bedoelen, dat ons leven daar nu ook mee in overeenstemming moet zijn. Ik kan mij niet voorstellen, dat iemand daar bezwaar tegen kan maken. Maar ik zou wel willen vragen: Meent u, dat het bij u met dat beleven volmaakt in orde is? Ik zal over anderen niet oordelen, maar ik voor mij wil wel bekennen, dat er bij mij aan dat „beleven” heel veel ontbreekt. Gods beloften zijn rijk en groot en het is een weelde uit de volheid daarvan te leven. Maar ik wil wel belijden, dat ik vaak tegen kleingelovigheid heb te strijden. De eisen van Gods verbond zijn niet zwaar en het is een heerlijkheid om naar uitwijzen van het Evangelie te wandelen. Dat moesten wij allen doen, maar wie doet het altijd en overal? Daar zullen we het toch wel over eens zijn?

Ik wil nog één ding noemen: de bevinding. Men vreest, dat wij te weinig plaats geven aan het „bevindelijke leven”. Ik ga daar nu niet verder op in, maar ik zou voor een misverstand willen waarschuwen. Allen, die oprecht in de Here Jezus geloven en het leven buiten zichzelf in Hem alleen zoeken, hebben bevinding. D.w.z. ze ondervinden, dat Gods beloften uitkomen. En dat het een lust is de Here te vrezen. Zij hebben het slecht als zij in zonde vallen en die voor God niet belijden. En zij hebben het weer goed als zij hun zonden belijden en vergeving vinden. Daar zou natuurlijk nog veel meer van te zeggen zijn.

Maar waarvoor ik waarschuwen wil is dit: Dat wij een beschouwing over bevinding verwarren met de bevinding zelf. Een theorie over de bevinding is heel wat anders dan de bevinding zelf. Toen ik in Voorthuizen stond heb ik menig gesprek gehad met mensen, die veel over de bevinding wisten te zeggen. Ze hadden hele beschouwingen over wat er zoal aan de „ziel” moest gebeuren. Zij hadden daar heel wat over gelezen en wisten daar heel wat van te vertellen. En zij eindigden hun uiteenzetting soms met de verzuchting: Och, mocht ik dat nog eens bevinden! Zij hadden wel een beschouwing over bevinding, maar zij bevonden of ondervonden niets, omdat zij zich nog nooit aan het Evangelie gewonnen hadden gegeven. Zij gaven zich aan Jezus Christus niet gewonnen. Dat durfden zij niet; zij meenden, dat dit niet mocht; zij dachten dat er eerst nog heel wat gebeuren moest; maar in elk geval: zij deden het niet. Als ik met zulke mensen in aanraking kwam heb ik nooit getracht hen voor mijn beschouwing over de bevinding te winnen. Ik heb hun het volle, heerlijke, royale Evangelie verkondigd. Het Evangelie van de vergeving der zonden uit enkel genade, alleen om de verdiensten van Christus' wille. Als zij dan zeiden, dat zij veel te slecht waren en veel te verdorven om zomaar te geloven, dat er vergeving voor hen was, dan heb ik hun voorgesproken: Al waart gij nog tienmaal slechter dan gij voorgeeft, dan zegt de HERE nog heden tot u: „Heden zo gij Mijn stem hoort, verhardt uw hart niet”. Of ik heb met hen gelezen Jesaja 1: 18: „Komt toch en laat ons

tezamen richten, zegt de HERE; al waren uw zonden als scharlaken, zij zullen wit worden als sneeuw; al waren zij rood als karmozijn, zij zullen worden als witte wol". Het Evangelie stelt met andere woorden geen voorwaarden, waaraan wij eerst moeten voldoen. Zondaren en zondaressen mogen zich, zó als zij zijn, overgeven aan de genade van Jezus Christus, die hun gepredikt wordt. En wie dat doet zal nooit beschaamd worden.

Er zou over „de Christelijke Gereformeerden en wij” vanzelf nog veel meer te zeggen zijn. Mogelijk zal ik dat een andere keer nog wel eens doen, maar ik acht het voorlopig van weinig nut. Hoofdzaak is, dat wij vereniging willen of in elk geval begeren. Ik krijg wel eens de indruk, dat er aan beide kanten mensen zijn, die het eigenlijk niet willen. En als men iets niet wil zoekt en vindt men allerlei redeneringen om duidelijk te maken, dat het niet kan en niet mag. Ik neem aan, dat men zelf niet in de gaten heeft dat men eigenlijk niet wil. Men is volkomen te goeder trouw. Ons aller hart is arglistig. Ik beschuldig niemand van kwade trouw. Maar ik heb ondervonden in het leven, dat

achter allerlei argumenten vaak wil of onwil schuilt.

Het spreekwoord zegt: „Waar een wil is, is een weg”. Daar zit wel wat in. Ook ten opzichte van vereniging van broeders en zusters, die van elkaar vervreemd geraakt zijn. Natuurlijk beweer ik niet, dat wij maar kunnen bereiken wat wij willen. Zo eenvoudig liggen de zaken niet. Zeker niet in de verhouding van kerken. Ik geloof het: „Het is God die werkt het willen en het werken”. Onze verwachting moet van Hem zijn. Als Hij werkt, wie zal het keren? Als we wederzijds de HERE niet vurig bidden, dat Hij verenige wat bij elkaar behoort, dan komt er van vereniging niets terecht.

Maar dat wil niet zeggen, dat wij niet alles moeten doen wat in ons vermogen ligt om tot de door God bevolen eenheid te komen. We zullen die eenheid moeten zoeken om Gods wil. We zullen die eenheid moeten zoeken om onszelfs wil. Wee ons als wij weigeren samen te gaan met hen, die één en hetzelfde geloof met ons belijden. We zullen eenheid moeten zoeken ter wille van de wereld. Naar het woord van de Heiland: „opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt”.

H. J. Jager.

len moeten leren polemiseren als „kerk”, als Christus-gelovigen, die ook in de onderlinge polemiek zijn Naam zoeken te belijden en te eren. Die ook in onze onderlinge polemiek niet juridische problemen opwerpen om die „juridisch” of vermeend „juridisch” te behandelen en die niet uitsluiten „moreel” of vermeend „moreel” met elkaar de degen kruisen om elkaar „moreel” behoorlijk buiten gevecht te stellen. We zullen ook in onze onderlinge polemiek als christenen moeten strijden, die het soteriologische niet buiten beschouwing laten.

* * *

We moeten in ons strijden strijden als leden van „vrije” kerken. Vrije kerken zijn kerken die vrij zijn van staatsbemoeïing in haar intern kerkelijk leven; kerken die vrij zijn van elke financiële band met de staat en van elke bestuursvorm waarin de staat een woord zou meespreken. Vrije kerken zijn kerken, die zich door Gods genade ook hebben weten vrij te houden van een door kerkelijke vergaderingen opgelegde boven het Woord uitgaande „binding”. Te veel leeft de gedachte dat er geen andere bindingen zijn, waardoor vrije kerken haar kostelijke vrijheid, die zij in Christus hebben prijsgegeven. Maar kerken die zich vrij hebben weten te houden van staatsbanden voor wat betreft haar interne leven en van bovenschrijftuurlijke leervoorwaarden, kunnen gebonden worden door traditionele opvattingen van voorgangers, of door de meningen van de bovendrijvende groep; gebonden dus door en aan mensen.

Staan in de vrijheid die we in Christus hebben wil zeggen dat we alléén slaven van Hem zijn, alléén gebonden aan Hem. Dit zal in onze polemieken en apologieën meer dan tot dusver uit moeten komen. De kerk zal ook in haar polemieken en apologieën er naar moeten staan voluit kerk te zijn.

* * *

Onze zevende en laatste stelling spreekt nà het voorgaande schier voor zichzelf zonder toelichting. Zij luidt: als de kerk in het waarlijk kerkzijn toeneemt zal zij als zout en als licht zonder dat daar voor opzettelijke organisaties opgericht dienen te worden, het volk ten zegen zijn; zij zal aantrekken, die de HEERE aantrekt en afstoten die de HEERE afstoot.

Als de kerk volhardt in de beoefening van het onverkorte onderricht van de apostelen dan is dat een grote genade. Volharden ligt niet in onze menselijke aard en vooral volharden in het goede ligt niet in onze zondige aard. Als de kerk volhardt in het onverkorte onderricht van de apostelen, dan volhardt zij, zoals dat van de gemeente te Jeruzalem geschreven staat, in de gemeenschap der heiligen, en in de gebeden. Waarom oefenen wij ons in de gebeden zo weinig? Onze studenten worden in de theologische disciplines, in het preken maken en uitspreken geoefend, maar waarom niet in de „gebeden”?

Als de kerk zich oefent in het waarlijk kerkzijn naar het grondpatroon van de nieuw-testamentische gemeente, dan is Gods volk „zout” en „licht”. Dan is de kerk berderfwerend, een volk van onbesproken kinderen Gods te midden van een ontaard en verkeerd geslacht. Dan is de kerk een volk dat als lichtende sterren schijnt in de wereld vol duisternis.

En dat is zo zonder dat we eerst genoopt zijn een of meer organisaties te stichten ten einde ergens zout en licht te brengen. Organisaties van Christus-gelovigen zijn dikwijls fijn en vaak ook nodig ter bereiking van doeleinden die we niet alleen kunnen bereiken. Maar zij zijn niet noodzakelijk om als kerk uit te komen in de wereld. Zij zijn niet noodzakelijk om het volk waaronder we leven te zegenen. De kerk te Jeruzalem zag duizenden ingaan, niet door dat de gemeente als een bekwam vakman met uiterst doorgeorganiseerde perfectie haar evangelisatiewerk verrichtte. Nee, veelmeer doordat de gemeente gelek op een goede boom, die vanzelf goede vruchten voortbracht.

Als de kerk waarlijk kerk is, het lichaam van Christus, zal zij Hem manifesteren en zal ze aantrekken die de Here aantrekt en afstoten die Hij afstoot. Immers zij zal Hem manifesteren Die barmhartig is „doordien dat Hij uit deze verderfenis trekt en verlost degenen die Hij in zijn eeuwigen en onveranderlijken

De Kerk die het volk ten zegen is ¹⁾

(Slot)

Wij komen nu tot onze vijfde stelling. Deze luidt: wij moeten staan naar prediking van het ganse, onverkorte Woord en naar vernieuwing van ons denken. Alleen door het horen en doen van het Woord worden onze eigen zonden ontdekt en kan Christus waarlijk gestalte krijgen in Zijn kerk.

Prediking van het ganse, onverkorte Woord moet hier niet als generaliserende, algemene stelling worden gelezen, maar moet worden verstaan in verband met het zoeven gezegde²⁾. Door onze denkschema's wordt het Woord verkort, ingeperkt en tendele lamgelegd. Laat ons de Schriften toch fris en levendig navertellen en na spreken!

„Vernieuwing van ons denken” is één uitdrukking ontleend aan Romeinen 12:2. Onze eigen zonden en ellendigheden worden uitsluitend ontdekt en ontmaskerd door het onverkorte Woord. Denkschema's kunnen de scherpe snede van het Woord bot maken.

Alleen als wij ontdekt worden aan onze eigen grote ellendigheid, leren we de ootmoed zoeken waartoe Paulus in Philippenzen 2 zo ontroerend aanspoort. En alleen op deze voorwaarde kan Christus in zijn kerk leven; kan zijn liefde in ons en door ons gemanifesteerd worden.

De glorie van de nieuw-testamentische kerk is immers juist dat Christus Zich in haar manifesteert, zoals het in de Jeruzalemse gemeente getoond wordt. Door het geloof.

* * *

Stelling zes formuleerden wij als volgt: vraagstukken als contactoefening en samspreking met de synodalen en het vraagstuk van de onderlinge polemiek komen dan in een ander licht en zullen op een ander niveau behandeld dienen te worden dan onder ons gebruikelijk is, en wel op het niveau van een kerk, die vrij is van mensen en die in haar polemiek en apologie haar Heer en Heiland duidelijk zoekt te belijden.

De vraagstukken in deze stelling genoemd — die het contact met de synodalen betreffen —, hebben het laatste jaar onder ons in het centrum van de publieke discussie gestaan. Het niveau waarop deze publieke discussies werden gevoerd, dat in deze stelling wordt afgewezen, valt te kenschetsen als het niveau van gekrenkte gevoelens. Op zulk een emotioneel niveau is het moeilijk, zo niet onmogelijk om op een zakelijk verantwoorde manier over de geschillen met de synodalen te handelen. Onmiddellijk is men, toe aan ver-

dachtmaking van de motieven van de overzijde. Verdachtmaking van de beweegredenen en doelstellingen van eigen broeders, die een ander standpunt innemen met betrekking tot de zaken in discussie. Dit onder ons gebruikelijke niveau zal gewijzigd dienen te worden. Om onszelfs wil. Wij overtuigen niemand meer van het goed recht van onze zaak. Integendeel, degenen die buiten onze kringen van de gerechtigheid van onze zaak overtuigd zijn, keren zich desondanks van ons af vanwege het niveau waarop wij plegen te polemiseren en te apologiseren. Maar ook om der wille van de zaak, waarvoor wij staan, zal dit niveau gewijzigd dienen te worden. Die zaak is niet onze zaak. Maar de zaak van HEM, Die ons kocht. De zaak van de HEER van zijn kerk. In onze polemiek met de synodalen zullen wij er naar moeten staan, de geschillen te plaatsen in het licht van het aantasten van Christus, onze Heer en levende Koning; en het aantasten van Zijn volk, dat Hij duur gekocht heeft. In onze polemiek dient Christus voor ons op te rijzen. En wij dienen te wijken naar de achtergrond. Onze polemiek dient uit te lopen op een getuigenis omtrent HEM. Onze apologieën van de vrijmaking moeten geen apologieën van ons menselijk handelen worden, maar een apologie waarin Christus duidelijk wordt beleden als onze Heer en Heiland. Een strijd, waarin het niet gaat om ons maar om Hem. Dat laatste moet zéér duidelijk uitkomen. Als dat duidelijker uitkomt dan zal óók in onze eeuw, deze strijd belangstelling wekken bij velen die buiten zijn. Door het niveau waarop de strijd bij ons pleegt gevoerd te worden, zijn velen die buiten zijn niet meer geïnteresseerd.

Ditzelfde is op een andere wijze te zeggen en wel zó dat de strijd niet een juridische strijd mag zijn maar ook een soteriologische. Als Christus voor ons oprijst gaat het niet maar over juridische zaken alleen. De juridische zaken van zijn kerk zijn niet uitsluitend juridisch van aard. De juridische zaken van zijn kerk zijn kerkzaken. Door dat laatste worden zij gestempeld en gekarakteriseerd. En kerkzaken zijn altijd óók soteriologisch. Dat wil zeggen het gaat bij kerkzaken altijd over het heil, het behoud en de verlossing van zondaren. Ik kan zeggen: het gaat bij kerkzaken altijd en voornamelijk over het wonder van de liefde Gods in Christus. Op het niveau waarop bij ons met de synodalen gepolemiseerd wordt, is dit laatste voor de gewone toeschouwer althans, achter de horizon van menselijke theorieën en systemen en zo voorts verdwenen. Op dit niveau gevoerde polemieken worden onvruchtbaar voor het koninkrijk Gods.

* * *

Bij het vraagstuk van de onderlinge polemiek liggen de zaken niet anders. Daardoor is de onderlinge polemiek bij ons ontwaard in eindeloze twisten en wrijvingen. ³⁾ We zul-

raad, uit enkele goedertierenheid, uitverkoren heeft in Jezus Christus, onzen Heere, zonder eenige aanmerking hunner werken". Die ook rechtvaardig is. „Doordien Hij de anderen laat in hun val en verderf waarin zij zichzelf geworpen hebben".⁴⁾

J. Meester.

1) Derde en laatste deel van de toespraak, gehouden in de ledenvergadering van de Geref. Persvereniging „Opbouw", op zaterdag 18 juni, 1960, in het Gebouw van Kunsten en Wetenschappen te Utrecht.

2) Zie het vorig nummer van ons blad.

3) Zie wat we in het vorig nummer daarover opmerkten.

4) Artikel 16 Ned. Geloofsbelijdenis.

Wij laten onze stellingen hieronder nog eens volgen:

1. De verhouding kerk-volk kan men van verschillende kanten bezien.
2. Slechts één aspect zal onze belangstelling hebben. Het aspect dat wij omschrijven in de stelling, dat de kerk, wanneer zij waarlijk kerk is, door haar bestaan zelve het volk ten zegen is.
3. De vraag dient gesteld: waarin bestaat het waarlijk kerk-zijn van de kerk? Antwoord: het grondpatroon van de nieuw-testamentische kerk wordt in Hand. 2: 42-47 getekend. Dit diene men te lezen in verband met velerlei dat ons in de evangeliën en in de brieven der apostelen wordt voorgehouden.
4. In onze kringen moet geconstateerd worden een verduistering van het zicht op dit grondpatroon van de nieuw-testamentische kerk zulks in verband met de roeping der kerk om waarlijk kerk te zijn. Deze verduistering is o.m. gevolg van zekere onder ons gebruikelijke denkschema's met betrekking tot het leven der gemeente.
5. Wij moeten staan naar prediking van het ganse, onverkorte Woord en naar vernieuwing van ons denken. Alleen door het horen en doen van het Woord worden ons eigen zonden ontdekt en ontmaskerd en kan Christus waarlijk gestalte krijgen in zijn kerk.
6. Vraagstukken als contactoefening en samenspreking met de synodalen en ook het vraagstuk van de onderlinge polemiek komen dan in een ander licht en zullen op ander niveau behandeld dienen te worden dan onder ons gebruikelijk is. Namelijk op het niveau van een kerk die vrij is van mensen en die in haar apologie en polemiek haar Heer en Heiland duidelijk zoekt te belijden.
7. Als de kerk in dit waarlijk kerk-zijn toeneemt zal zij als „zout" en als „licht", zonder dat daarvoor opzettelijk organisaties dienen te worden opgericht het volk ten zegen zijn; zal zij aantrekken die de HEERE aantrekt en afstoten die de HEERE afstoot.

BOEKBESPREKING

Jacob Cats: **Sinne- en Minnebeelden**. Met inleiding en aantekeningen van Dr J. Bosch. Boeket-reeks 18. Prijs f 1.50. Uitg. J. H. Kok n.v. Kampen, 1960.

De beide grote critici der 19e eeuw, Potgieter en Busken Huet, leiders van het liberale tijdschrift „De Gids", verklaarden nu ongeveer een eeuw geleden, dat het maar eens afgelopen moest zijn met de verering van Cats. Hun oordeel over hem was vernietigend. De „godvruchtige money-maker" was eigenlijk een nationale ramp geweest; de „Jan Saliegeest" van de 19e eeuw was het eindproduct van de karakterbedervende invloed van een moralist, wiens vroomheid „riekende naar de regtzinnigheid van zijnen tijd", voor de verlichte liberalen het grote beletsel bleek om waardering te kunnen uiten voor zijn poëzie.

En sinds hebben de literatuurboeken dit oordeel verbreed. Het estheticisme van de beweging van 1880 dikte het nog aan en verklaarde didactiek en moraal onvereenigbaar met kunst.

Wel hebben Kuyper en Postmus een lans gebroken voor de volksdichter der krachtige 17e eeuw, die zijn populariteit toch zeker niet te danken had aan zijn futloze verzen en kwezelachtige vroomheid, maar hun klemmende betogen vermochten zelfs bij vele overtuigde christenen niet het vernietigende liberale vonnis te ontcrachten. Nog heden ten dage beroepen zij zich op Huet en wijzen zij met schouderophalen de groeiende waardering in wetenschappelijke kringen voor onze grootste moralist af, met verwijzing naar Huets uitspraken.

Dat de kentering, die zich in de eerste helft

van onze eeuw ten gunste van Cats begon af te tekenen, niet is doodgelopen, blijkt overduidelijk uit de goed opgezette Cats-herdenking naar aanleiding van het feit, dat juist 300 jaar geleden de dichter op zijn buiten Sorghvliet gestorven is. Twee Nederlandse en een vlaamse geleerde hebben daar op overtuigende wijze de betekenis uiteen gezet van Cats als moralist en dichter, ja zelfs als staatsman.

De publicaties die op deze herdenking zullen volgen kunnen een oogzalf zijn voor hen, die hun gezicht, bewust of uit onwetendheid, tot nog toe verduisterden met een 19de eeuwse bril.

Wil men Cats begrijpen, dan moet men hem zien allereerst in het raam van zijn eigen tijd, het tijdperk der reformatie en renaissance, de tijd van strijd voor de vrijheid op geestelijk-, politiek en maatschappelijk gebied tegen de uitgebalanceerde machten van het klassieke en het roomse Rome. Dat de traditeloze protestanten bij de oplossing van de talrijke problemen waarvoor het volk kwam te staan tijdens de aanpassing aan de nieuwe situatie en de sterk toenemende weelde, ontsproten aan een Calvinistisch bestuur en vrije handel, voorlichting mochten ontvangen van een scherpzinnig jurist, erkend geleerde, overtuigd gelovige en vlotte dichter als Cats, was een niet te onderschatten voorrecht. Het huwelijks, nu niet meer een sacrament, en het gezinsleven, zo belangrijk voor de opbouw van Kerk en Staat, moesten genormeerd worden naar Gods Woord en de Calvinistische belijdenis. Cats is niet moede geworden zijn volk daarbij te helpen, niet door als geleerde met wetenschappelijke tractaten te schitteren, wat hij stellig had gekund, maar door als vaderlijke vriend tussen de jonge mensen te gaan zitten om hen te wijzen op de zin van de schijnbaar onbeduidende dingen van het leven. Een meerledige zin zelfs, want voor een zuiver liefdesleven, een eerlijke maatschappelijke handel en een Godvrezende wandel weet hij er wijze lessen aan te ontlenuen. Immers deze drie staan niet op zich zelf, maar vormen saam verbonden tot een drievoudig snoer, de band die de verlost mens verbindt aan zijn Heiland en God.

Voor zijn doel bedient Cats zich van het emblema, het zinnebeeld, bestaande uit een fraaie plaat met een toelichting in proza of poëzie, soms nog omlijst met een schat aan spreekwoorden. Een diepe zin verklaard door een kunstzinnige prent en een eenvoudig, maar dikwijls scherpzinnig en toch warm dichterlijk betoog. Een verhaal met een moraal. Een genre dat oud en jong wist te boeien en dat Cats in zijn **Spiegel van den Ouden ende Nieuwen Tijd** opvoerde tot zijn hoogste vorm. Het is de mooiste emblematabundel die ooit werd uitgegeven.

De mooiste, maar niet zijn eerste. Die vormen zijn **Sinne- en Minnebeelden**, het boekje dat vandaag onder ieders bereik ligt.

Het is een uitstekende gedachte geweest van uitgever Kok om dit eerste werkje van Cats opnieuw uit te geven in dit herdenkingsjaar. Het was een voortreffelijke keuze, Dr Bosch te vragen er een inleiding bij te schrijven en de verouderde woorden te verklaren voor het hedendaags publiek. Hij heeft deze opdracht op uitstekende wijze vervuld. De zinnebeelden kunnen nu voor zich zelf spreken en hun drieërlei zin ontvouwen. Zij bieden reeds duidelijk de trekken van de man, die Nederlands grootste christen-dichter-moralist zal worden. We zijn daarom Dr Bosch dankbaar voor de degelijke verzorging van de keurige uitgave. Wel missen de prenten iets van hun warme gloed die er ligt over de oorspronkelijke kopergravures, maar de toch goede reproducties ervan doen helder uitkomen, dat Cats en zijn uitgever het beste op het gebied der grafische kunst nauwelijks goed genoeg achtten voor hun op kunstzinnig gebied niet verweerde publiek. Zij weerlegden met de daad reeds de latere beschuldiging van kunstschuwheid bij het jonge puriteins getinte calvinisme der 17e eeuw.

Dat hun uitgave mee kan helpen die mythe te laten verdwijnen, is een aparte verdienste van Dr Bosch en de uitgever. Als ons gereformeerde volk weer leert Cats op de juiste wijze te lezen, zal het blijken dat de moralist der gouden eeuw ook ons wel iets kan leren. Dan komt er plaats voor meerdere uitgaven van Cats' werken en grotere waardering voor zijn dichterlijk streven.

Groningen

H. Smilde.

Anne de Vries:

De Levensroman van Johannes Post. Zesde herziene druk in de Boeket-reeks van J. H. Kok N.V., Kampen.

In de Boektreeks — de pocketserie van Kok in Kampen — verscheen een verkorte uitgave van de alom bekende „Levensroman van Johannes Post", door Anne de Vries.

Waar dit boek (in onverkorte vorm) al in vele boekenkasten in onze kring een plaats heeft gevonden, is het niet nodig de inhoud ervan nog eens weer te geven. Ik volsta daarom met het maken van enkele opmerkingen.

Op zichzelf is het een juiste gedachte een bekend boek — en een goéd boek — in pocket-vorm beschikbaar te stellen voor mensen, die er prijs op stellen iets waardevols te bezitten voor weinig geld. Lang niet iedereen kan zich de aanschaf van dure boeken veroorloven. Het is echter de vraag, of een **verkorte** uitgave juist is. Men kan daar verschillend over denken. Persoonlijk vind ik het een verarming. En bovendien: is het nodig?

Wat juist de oorspronkelijke uitgave zo aantrekkelijk maakte was, dat uit het totaalbeeld van familie en gezin, van een kring met een eigen stempel, de persoon van Johannes Post zo begrijpelijk naar voren trad. Men kende hem en men kon zijn gehele levensloop en levensovertuiging volgen tot op het moment, waarop hij als verzetsman begon op te treden. Daarom begreep men ook zo goed, **hoe** en **waarom** hij als Calvinist tot dat verzet kwam.

Nu is dat moment enigszins in de lucht komen hangen en dat betekent, dat eerst dan de hoofdpersoon in al zijn diepte gepeild kan worden, als we het ontbrekende **reeds weten** uit de oorspronkelijke uitgave. En daarom onderscheidt het nieuwe verhaal zich zo weinig van talloze andere — ook Christelijke — verzetsliteratuur.

Deze pocket-uitgave „Levensroman van Johannes Post" te noemen komt mij onjuist voor. Meer in overeenstemming met het gegevene zou zijn: „Enkele notities over het leven van Johannes Post".

Het **tijdstip** van uitgave vormt een tweede punt van overweging.

Een goed half jaar geleden, toen de bezetting en de bevrijding van de jaren veertig tot vijf en veertig herdacht werd, beleefden we een hausse in oorlogs- en verzetsliteratuur. Of het simpele feit van een lustrumherdenking alléén dit nu ten gevolge heeft gehad, is niet helemaal duidelijk geworden. Zeker is wel, dat het hoogtepunt van de belangstelling al weer voorbij is en dat we tóén de kans kregen en moesten aangrijpen om vooral de jongere mensen in aanraking te brengen met wat zij niet meer zelf bewust hadden meegemaakt en wat toch van zo ontzaglijk groot belang is geweest (en nog is!).

Hoe gelukkig zou het zijn geweest, indien we op dat moment hadden kunnen wijzen op deze nieuwe uitgave van Johannes Post (al hadden we er dan ook de bezwaren bij moeten noemen). Jonge mensen, die nog op school zijn b.v., zijn door hun kleine beurs vaak aangewezen op pocketboeken voor de aanvulling van hun boekenkast. Zo zouden ze op dat goede moment in de belangstellings-sfeer in staat zijn geweest geconfronteerd te worden met een positiekeuze, die een stuk belijdenis vertegenwoordigt.

Ik hoop niettemin, dat het boekje ook nu nog verkoopbaar zal zijn, maar ook, dat de onverkorte Johannes Post niet in 't vergeetboek raakt!

H. C. E. Smit-Labots.

Dr J. H. Kroeze,

Het boek Job, opnieuw uit de grondtekst vertaald en verklaard. Korte Verklaring, J. H. Kok, Kampen. Prijs f 8.75.

Met de verklaring van Job — met nieuwe vertaling — is de bekende reeks „Korte Verklaring" voltooid. In 1922 kwam het eerste deel van de pers, en nu, na bijna 40 jaren, is er het laatste. Inmiddels hebben verscheidene deeltjes van de serie reeds een of meer herdrukken beleefd.

We hebben nu dus een complete Bijbelverklaring van Gereformeerde zijde, die reeds zeer veel nut heeft afgeworpen voor persoonlijke en gezamenlijke Schriftstudie, en die dat hopelijk zal blijven doen.

Na de kerkreformatie van de vorige eeuw

— Afscheiding en Doleantie, in 1892 saamgevoeld — is er aanvankelijk meer aandacht geweest voor dogmatische dan voor uitlegkundige studiën. Later is men zich ook meer op de exegese gaan richten, en dat vond zijn neerslag in de opzet van de „Korte Verklaring met nieuwe vertaling”, een schone onderneming van schrijvers en uitgever.

Niet alle deeltjes staan op hetzelfde peil. De „Korte Verklaring” die Noordzij van de Psalmen heeft gegeven is wel heel erg kort. Bovendien heeft dezelfde Noordzij meermaalen op niet onbedenklijke wijze gesproken over godsdienstige voorstellingen, ontleend aan het heidense denken, die bij Israël zouden leven, hetgeen dan zou blijken uit bepaalde wetsinstellingen. En dan niet zo, dat die instellingen zich zouden keren tégen valse denkbeelden, die bij Israël ingeslopen waren of zouden kunnen insluipen, maar zo dat deze voorstellingen werden geijkt. Voorts kan men hier en daar wel aanvoeren dat soms erg dogmatisch is geëxegeseerd, d.w.z. dat men in de Schrift een bepaalde dogmatische opvatting heeft ingelezen, zonder dat ze daar inderdaad te vinden was.

Deze bezwaren nemen echter niet weg dat we hoge waardering moeten hebben voor wat is tot stand gebracht, en dat we er een dankbaar gebruik van moeten maken, al zullen we nooit critiekloos mogen lezen.

Deze waardering kan zich ook uitstrekken tot dit laatste deeltje. Het boek Job is geen gemakkelijk boek. Het grootste deel ervan wordt in beslag genomen door redevoeringen van Jobs vrienden en van Job zelf, terwijl dan aan het eind de Heere spreekt. Deze redevoeringen zijn alle in poëtische vorm gesteld, terwijl een proloog en een epiloog in proza zijn geschreven. Kennelijk zijn deze redevoeringen niet in deze vorm gehouden, maar zijn ze door de auteur in deze vorm gegoten. Het boek Job behoort tot de wijsheidslitteratuur, waartoe ook de Spreuken, de Prediker en het Hooglied gerekend moeten worden.

Prof. Kroeze, hoogleraar in de Semietische talen aan de universiteit van Potchefstroom in Zuid-Afrika, voorheen Gereformeerd predikant te Dokkum, heeft zich op conscientieuze wijze van zijn taak gekwet. Het is niet doenlijk op alle kwesties van vertaling en uitlegging in te gaan. We vragen aandacht hiervoor dat Kroeze het boek Job noemt het boek van Gods souvereiniteit (blz. 10, 17). Ongetwijfeld is dit een aspect dat in dit boek naar voren komt: God is soeverein en wij hebben geen verantwoording te vragen van Zijn daden. Maar: is hiermede nu inderdaad het boek Job getypeerd? Het is in elk geval zeer onvolledig. Een belangrijk aspect is m.i. ook de volharding der heiligen, de deugdelijkheid van Gods verlossingswerk. In het geding tussen God en Satan gaat het daarom. En wellicht zijn nog meer aspecten naar voren te brengen. Vgl. N. H. Ridderbos, De redevoeringen van Elihu: verhouding van haar inhoud tot die van het overige gedeelte van het boek Job, Geref. Theol. Tijdschrift 1937, pp. 353 vv., speciaal blz. 377, waar afgevoerd wordt de mening dat we de inhoud van het boek Job zouden kunnen typeren als beantwoording van een enkele vraag.

Over bepaalde exegesen kan men van mening verschillen. Er is verschil tussen Kroeze en Ridderbos over de nog al bekende plaats Job 33 : 23, 24, waar sprake is van een engel (of: bode), een tussenpersoon (of: tolk), en waar dan staat: Ik heb een losprijs gevonden. Hier is wel eens al te gemakkelijk een verbindingslijn naar Christus gelegd. Kroeze doet dat ook min of meer. Maar daarmee moeten we toch inderdaad voorzichtig zijn.

Het laatste woord over deze en dergelijke kwesties zal nog wel niet gesproken zijn, het zal ook wel nooit gesproken worden.

Al met al kunnen we met dankbaarheid dit monument van Gereformeerde Schriftuitlegging eren en er onze winst mede doen.

Dit laatste deeltje is ook weer uitgevoerd op de bekende voortreffelijke wijze.

Apeldoorn.

B. Jongeling.

Paulus spreekt van het vasten, dat een openbaar getuigenis der boetedoening is, om den toorn Gods af te bidden, of opdat de gelovigen zich tot het gebed bereiden als zij enige ernstige zaak voornemen.

Calvijn

PERSCHOUW

Over het preken

In het Zuid-Afrikaanse „Die Kerkblad” vond ik de volgende zeer behartigenswaardige opmerkingen over de prediking:

Die aangesprokene

Het predikante nie dikwels veel kennis versamel nie — en dit is dringend nodig! — maar hulle hou te min rekening met die mens wat die aangesprokene is? Is daar nie dikwels 'n jammerlike kortsluiting omdat die predikant se benadering alles behalwe sielkundig korrek is nie? Daar word byvoorbeeld 'n ellendig-vervelende en irriterende preektoon of 'n onnodige geskreeu aangehef, daar is hinderlike aanwendsels, daar is 'n gebrek aan natuurlikheid. Moet ons dit nie maar herhaal niet: daar is 'n gebrek aan natuurlikheid!

Eenvoud

Dr J. D. du Toit se raad klink nog in ons ore: „Studeer hard, preek eenvoudig!” As ons maar eenvoudiger preek — so eenvoudig soos die gelykenisse van Jesus eenvoudig is, maar diep omdat dit diep geskep is uit die bron wat helder is, juis omdat dit so diep is, en die Woord word op natuurlike wyse, sonder aansittery en hinderlike opgewondenheid en drukdoenery, maar met vuur en krag bring (nie dooierig en lusteloos nie!) sal die kind ook meer daar wegdra en sal die volwasse lidmaat, geleerd of ongeleerd, tog ook moet erken dat dit, deur die werking van God die Heilige Gees wat daar vanselfsprekend moet wees, vir hom tot stigting en groot seën was. Hy is persoonlik gegryp, daar het werklik iets gebeur tydens die preek, hy het verrassende dinge met die geestesoog gesien in die geopende Woord en hy dra daardie visioene met hom mee, in staat om dit te onthou tot in lengte van dae en dit te enigertyd oor te vertel.

Die grootste van die sondears

In hierdie artikel is iemand aan die woord wat dit seker die meeste nodig het om aan hierdie dinge herinner te word. Dit word geskregwe maar nie om daardeur die beste vir die kerk te soek. Dit gaan nie om persone nie. Elkeen wat die skoen pas moet dit in belang van die saak hom maar aantrek. Die woord geld vir ons almal: Gee ag op jouself (1 Tim. 4 : 16). Dit sal in ons eie belang wees en heilsaam vir die bediening waarmee tog sulke groot dinge op die spel is. Ons ken uit ervaring die worsteling van die predikant wat elke week ten minste twee keer, en dan soms vir 'n tydperk van baie jare, op dieselfde kansel moet staan. Dit is 'n weg van val en opstaan. Die frisheid en sprankeling moet bewaard word, anders sink dit in en word dit 'n neerdrukkende sleurgang vir so 'n gemeente. Hier is inderdaad veel genade nodig.

Preken is vóór alles een vechten tegen eigen zonde, een worsteling om zich te bekeren, een strijden om te geloven.

„Koningin Theologie”

Er is in de rooms-katholieke pers een levendige discussie gevoerd over het optreden van baron Van Voorst tot Voorst als voorzitter van de jubilerende Adelbertvereniging en de rede welke de bisschop van Haarlem Mgr. Van Dodewaard in verband daarmee hield. Omdat door deze discussie een scherp licht wordt geworpen op de onaantastbare oppermacht van de met wetenschappelijke theologie opererende geestelijkheid geven we hier een kort overzicht van deze discussie. Het is ontleend aan het Nieuw Kamper Dagblad.

De voorzitter van de jubilerende Sint Adelbertvereniging, mr F. J. G. baron van Voorst tot Voorst, heeft, zoals wij maandag j.l. berichtten, in zijn jubileumrede in het Tropeninstituut te Amsterdam de wenselijkheid uitgesproken, dat in de R.K. Kerk meer en meer de „leek” naar voren zal gaan komen, „niet om zich zaken aan te matigen die hem niet aangaan, niet om mede te besturen laat staan mede te beslissen, maar ter advisering op verschillende terreinen. Voorts ter ontlasting van overbelaste priesters, bijvoorbeeld op de terreinen van onderwijs, kerkelijke administratie, organisatieleven”.

Deze opmerkelijke uitspraak van een „leek” is niet onbeantwoord gebleven. Op de tweede dag van het zilveren feest van Sint Adelbert sprak namens het Nederlandse Episcopaat mgr. dr J. A. E. van Dodewaard, bisschop van Haarlem. Blijkens het verslag in één der r.k. dagbladen heeft de bisschop letterlijk het volgende gezegd:

„In een tijd als de onze, waarin de gelovige leek zich meer en meer bewust wordt van zijn verantwoordelijk lidmaatschap van de Kerk, welke bewustwording meebrengt, dat hij zich bezint op zijn eigen taak en plaats in de Kerk-gemeenschap, op de verhouding tot de hiërarchie enz. is het meer dan anders nodig, dat hij voeling houdt met de theologie en haar

KRITISCHE KRABBEL

ALS DE KINDEREN

Bij ons in de kerk hebben we een bandopname-apparaat, om het eens met een hele mond vol te zeggen. Dat zijn prachtige dingen, met name voor de zieke broeders en zusters. Maar ook de predikant kan er zijn winst mee doen door zichzelf eens kritisch te beluisteren. Met dat doel hadden we het apparaat enige tijd geleden thuis.

Met opzet schakelde ik de recorder in, toen ons zoontje van juist drie jaar nog niet naar bed was. Ik was erg benieuwd hoe hij zou reageren, wanneer hij plotseling de stem van zijn vader uit die koffer hoorde komen.

Het was een groot succes. Hij was niet bij het apparaat weg te slaan. De draaiende spoelen fascineerden hem eerst enkele ogenblikken. Toen greep hij een krukje en ging vlakbij het toestel zitten luisteren, muisstil en met een blijde glimlach op zijn gezicht.

Ik las een gedeelte uit Jesaja 45: Ik ben de Here en er is geen ander; buiten Mij is er geen God. . . . Ik ben de Here, en er is geen ander, die het licht formeer en de duisternis schep, die het heil bewerk en het onheil schep; Ik, de Here, doe dit alles.

Op een gegeven ogenblik vroeg mijn vrouw: Wie is dat, Bertje?

Hij draaide zich om op zijn krukje. Zijn gezicht straalde en in zijn ogen glansde een diep geluk. Zonder aarzelen zei hij met een zachte stem: Dat is de Here Jezus.

Mijn vrouw en ik keken elkaar even verrast aan. Toen zei ik:

Neen jongen, dat is de Here Jezus niet; dat is pappie.

Er trok een wolk over zijn gezicht. Zijn onderlip begon bijna onmerkbaar te trillen. Ik had een illusie stuk geslagen. Hij kon het nog niet verwerken en vocht smekend voor het behoud ervan:

Neen toch, dat is de Here Jezus toch.

Later dacht ik er nog eens over na. Was het wel een illusie die ik stuk sloeg? Ik dacht aan de manier waarop wij de bijbel lezen en aan de manier waarop wij ernaar luisteren: met verveelde gezichten soms, ongeïnteresseerd, haastig, met onze aandacht bij andere dingen. Ik ben de Here, en er is geen ander. Opschieten maar, niet zo'n lang stuk vanmiddag, we hebben het nog druk. Ik, de Here, doe dit alles. Toe, schiet nu op, wij hebben nog zoveel te doen. Ik dacht ook aan dat woord van Christus: Wanneer gij u niet bekeert en wordt als de kinderen, zult gij het Koninkrijk der hemelen voorzeker niet binnengaan.

En toen ben ik echt geschrokken. Het was geen illusie die ik had stuk gemaakt, geen fantasiebeeld, maar de werkelijkheid. Ik zag weer dat blijde, gelukkige gezichtje en ik hoorde weer die zachte stem vol overtuiging zeggen: Dat is de Here Jezus.

Het was waar. Zó waar, dat het alleen maar aan kinderen gegeven wordt dit te verstaan. Wanneer gij u niet bekeert. . . .

Frater.

beoefenaars. **Wij zijn allen weliswaar gelovigen, maar niet allen theologen. De heilige theologie is altijd nog een vak en vereist een aparte vorming”.**

Mgr. Van Dodewaard betoogde verder, dat de theologie helemaal met het geloof verweven is en dat het geloof nu eenmaal iedere gelovige tot in zijn diepste wezen beroert. Juist hierom ligt de mogelijkheid altijd voor de hand — zeker in gistende tijden — dat de gelovige zich tot theoloog promoveert, vooral de noord-Nederlanders wie het disputeren over geloofszaken is aangeboren. Als het daarom ooit nodig is geweest, dat de leidinggevende leek, die geroepen wordt zijn houding te bepalen en anderen voor te lichten over levensvragen, welke allernauwst met het geloof verweven zijn, samenspeelt met de vaktheoloog, dan is het wel nu en zeker in ons land.

„Als theologen zich zouden hebben vermeten over medische onderwerpen b.v. te schrijven op een wijze als er door sommige niet-theologen over de theologie werd geschreven, zouden zij reeds lang en terecht te horen hebben gekregen: schoenmaker, blijf bij je leest”.

Mgr. Van Dodewaard wenste, dat met name de leden van Sint Adelbert zich meer nog dan vroeger op hun bijeenkomsten op de hoogte laten brengen omtrent theologische kwesties, die hun dagelijks werk als leidinggevende intellectuelen raken. „U wordt daarmee wel geen vaktheoloog

gen", aldus de bisschop, „maar u leert aanvoelen waar de voetangels en klemmen liggen en leert scherp zien waar uw taak ophoudt en die van de theoloog begint”.

De bisschop zei tenslotte zich er levendig van bewust te zijn dat hij hier een punt had aangesneden, waarover het laatste woord nog niet is gezegd en dat ook noodzakelijk verder dient te worden uitgediept. „Ik ben er van overtuigd”, zo besloot mgr. Van Dodewaard, „dat u mijn woorden, al houden zij dan een opgave in, toch als een feestgave zult willen aanvaarden”.

Wantrouwig

De Tijd (r.k.), op het bovenstaande commentaar leverend, was van mening, dat de opmerkingen van de bisschop de voorzitter van Sint Adelbertus in de dwangpositie plaatsten „dat hij, zonder te kort te schieten, niet kon nalaten namens de hele katholieke lekenwereld te antwoorden”.

„Van de hem aldus opgelegde taak tot antwoorden heeft de voorzitter zich met zwier gekwet. Met zoveel zwier dat bij sommigen de indruk van serviliteit overheerste. Ten onrechte! In sierlijke vorm werd de bisschop medegedeeld, dat zijn vermaning werd aanvaard, doch dat het de leek er echt niet op de eerste plaats om ging om over theologie mee te praten, maar om de gelegenheid te krijgen zich dienstbaar te maken bij de behartiging van de vele andere zorgen van de Kerk. Als de leek zich tot deze dienstbaarheid bereid verklaart, moge de kerkelijke overheid deze bereidheid aanvaarden en met een opdracht beantwoorden.

Een uitstekend antwoord. Het bisschoppelijk vermaan was op zichzelf niet onredelijk geweest, ook niet onvriendelijk. Veel meer dan een afweerdiging sprak er echter niet uit. Men doet de bisschop wel te kort, als men meent, dat hij niet ziet hoe de belangstelling van het kerkvolk voor geloof, kerk en godsdienst ten slotte voortkomt uit een liefde, waarover de bisschoppen ondanks sommige misschien hinderlijke uitingen, zich eigenlijk moeten verheugen. Zijn rede bracht zulk een inzicht echter weinig tot uitdrukking. Kan men wel van een omissie spreken, als het

vanzelfsprekende wordt weggelaten? Was hier geen onwelwillend en wantrouwig luisteren? Onwelwillend, neen. Wantrouwig, ja. Bij gebrek aan gegevens verbindt men conclusies aan te geringe aanleidingen. Bij gebrek aan wederzijdse kennis en contact luistert men scherp, al te scherp naar het weinige, dat van de andere zijde doordringt. Het wantrouwen is ook aan de zijde van het Episcopaat aanwezig. De waarschuwing tegen amateurtheologie vond haar aanleiding vermoedelijk in één enkel artikel, dat blijkbaar luid genoeg was om in de heilige stilten door te dringen”.

Dubbel salvo

De Volkskrant (eveneens r.k.), op hetzelfde „dispuut” reagerend, voorspelde, dat „het dubbele salvo” dat het Episcopaat (de bisschop) en Sint Adelbert (haar voorzitter) „over de hoofden van de lichtelijk onthutste, feestvierende leden van deze vereniging heen, hebben uitgewisseld” nog lang onder de Nederlandse rooms-katholieken zal nagalmen.

„De vraag is of een bisschoppelijk slagschip, vurend op een theologische beschouwing in een verenigingsorgaan, niet zodanig schade aanricht op allerlei welgemeente opinies er rondom, dat de argeloze gelovigen zich ontsteld afvragen wat er eigenlijk aan de hand is. Of als men het vuur minder zwaar wil nemen, of een feestgave dan wel verpakt mag zijn als voetzoeker. Wanneer de kruitdamp straks is opgetrokken, zal het hopelijk nogal meevallen. Want niets lijkt ons zo schadelijk voor een goede ontwikkeling van de verhouding tussen Kerk en leek als dikke muren van stilzwijgendheid waarachter de grootste misverstanden kunnen woekeren. Ook hier is openheid nuttig en noodzakelijk. De salvo's hebben misschien de verdienste, dat ze in die muren een bres schoten, waar gezonde gedachten door kunnen trekken. In beide richtingen”.

Wat er ook gebeurt — uit het bovenstaande blijkt wel dat de geestelijkheid alle touwtjes stevig in handen blijft houden. En dat haar machtsapparaat vooral is de „heilige theologie”.

C. V.

de heer M. Lok alhier wees er op), dat naar Uw oordeel de kerkeraad van Zwolle de bewerker is van de conflictssituatie op Oost-Soemba/Savoe. Hij wil U niet verhehlen, broeders, dat hij tot heden dit nog niet inziet.

Hij verklaart zich echter bereid, over deze zaak met U in correspondentie te treden, opdat, indien er zonde bij hem mocht zijn, deze weggedaan kan worden, en opdat, indien er zonde bij U mocht zijn, ook deze weggedaan kan worden.

De kerkeraad bidt vurig van de Here, die harten neigt, dat Hij én U én ons, kerkeraad, de genade-gave zal geven, dat wij en U én alle broeders op Oost-Soemba/Savoe, die tot 1952 als zonen van één huis broederlijk samenleefden, eensgezind zijn onder elkander naar Christus Jezus, opdat wij eendrachtig met één mond mogen verheerlijken de God en Vader van onze Here Jezus Christus. Daarom, broeders, neemt ons en elkander aan, gelijk ook Christus ons heeft aangenomen tot de heerlijkheid Gods (vgl. Rom. 15 : 5—7).

Terecht heeft de generale synode van Bunschoten-Spakenburg geoordeeld, dat ook de conflicten tussen de kerken op Oost-Soemba/Savoe onderling en tussen een deel dier kerken en de kerk te Zwolle, „allereerst moeten worden gezien als een aanranding van de heilige Naam des HEEREN”, en dat het voortduren van deze conflicten tot geestelijke schade is voor de betrokken partijen zelf. Daarom legt de kerkeraad met klem zijn bovengenoemde voorslag tot correspondentie aan Uw gewetens voor en verzoekt hij U dringend, hierop in te gaan, teneinde in de weg van recht en liefde de vrede mag worden hersteld.

In de christelijke verwachting, dat U dit oprecht gemeente beroep op Uw broederhart niet wilt afslaan, bidt de kerkeraad U de genade en de leiding van Gods Geest toe. Met broederlijke groet.

De Raad van de Gereformeerde Kerk te Zwolle

Namens hem :
D. Vreugdenhil, praeses.
R. Veldhuis, scriba.

De kerkeraad heeft zich in dit schrijven nog eens weer **uitdrukkelijk bereid verklaard**, ook deze Kerken financiële ondersteuning te willen geven en toegezegd hun aanvragen **op precies dezelfde wijze te willen behandelen**, als die van de Kerken p/a ds Kondamara.

Als antwoord hierop ontving de kerkeraad het schrijven van de synode van de Vrijgemaakte Kerken van Oost-Soemba c.a., vergaderd te Mau-Maru op 8/9 juni 1960, dat aan alle Kerken is toegezonden. Daarin wordt niet ingegaan op onze bereidverklaring tot financiële hulpverlening. Maar correspondentie, zoals die door Zwolle gewenst wordt in zijn brief van 14 maart 1960, wordt geweigerd, indien Zwolle niet eerst aan bepaalde voorwaarden voldoet. Eén van de eisen is, dat Zwolle „zijn secte op Oost-Soemba/Savoe”, waarmee de Kerken p/a ds Kondamara worden bedoeld, moet verloochenen. Deze eis is in strijd met de besluiten van de generale synode van Bunschoten-Spakenburg, die immers geen beslissing heeft willen nemen inzake de vraag naar de wettigheid van de ene of andere kerkengroep op Oost-Soemba/Savoe, maar wel de afzetting van br L. Kondamara als ouderling en zijn schorsing als goeroe-indjil door de kerkeraad van Kananggar heeft veroordeeld (Acta art. 150). Zwolle kan en mag dan ook aan deze eis niet voldoen.

Dat de Kerken op Soemba p/a ds Tanahomba nog niet door Zwolle gesteund worden, ligt dus niet daaraan, dat Zwolle deze Kerken niet zou willen steunen, maar hieraan, dat van deze Kerken geen enkele steunaanvraag ontvangen wordt.

Namens het moderamen van de Raad van de Gereformeerde Kerk te Zwolle

Z. G. v. Oene, praeses.
H. Schriemer, scriba.

Adressen : Zuidlaren, Scriba : H. Nap, Zeegserweg 12 ; Rotterdam-Zuid, adres diakonie : J. P. van Santen, Maasland 12, Rotterdam ; Ds M. van Veelen, Eesveenseweg 69, Steenwijkerwold ; Ds W. H. de Boer, Binnensingel 69, Vlaardingen ; Culemborg, adres Geref. Kerk is thans : J. Bult, Vliegerweg 15, Culemborg.

G. M. V.

VERBOND VAN GEREFORMEERDE WERKGEVERS

Secretariaat : Stationsstraat 22, Assen

Ledenvergadering op **Woensdag 16 november** a.s. in het Berg-Hotel (Utrechtseweg 225) te Amersfoort. Aanvang 2 uur n.m.

De heer J. C. Nieuwlaat te Delft hoopt te refereren over de „Automatisering” en de heer J. H. Meijer van Rotterdam zal de nieuwe belastingvoorstellen bespreken.

Ook werknemers-leden en introducés zijn welkom.

HET BESTUUR.

KERKNIEUWS

Beroepen te Rijnsburg : R. Timmerman te Hijken-Hooghalen.

Aangenomen naar Voorburg : C. Trimp te Middelburg.

Intree. Ds J. Verkade deed zijn intree in de Geref. Kerk te Groningen in de Noorderkerk met een predikatie over 1 Cor. 1 : 21.

Ds K. D. Gerber is op verzoek van de Hoofdlegerpredikant en met bewilling van de kerkeraad weer voor 1 jaar legerpredikant geworden. Hij is ingedeeld bij het Depot Artillerie te Breda.

Kandidaten. In aanvulling en ter correctie van de lijst van kandidaten welke bereid zijn een beroep in overweging te nemen in de Geref. Kerken het volgende : Uitgevallen was kand. **P. P. Goossens**, Dr A. Kuyperlaan 20, Amersfoort. Adres van kand. **D. Noort** is : E. A. Borgerstr. 44, Katwijk aan Zee.

Soemba. Van de Kerkeraad van Zwolle kwam het volgende bericht in :

Het Bestuur van de Vereniging tot het verlenen van materiële steun aan de Geref. Kerken van Oost-Sumba (p/a Ds Tanahomba) heeft in OPBOUW van 28 oktober j.l. een oproep gedaan voor het storten van giften op haar postrekening. Uit deze oproep en ook uit vroegere berichtgeving van deze vereniging zou een onjuiste conclusie kunnen worden getrokken, alsof de kerkeraad van Zwolle, die toch in eerste instantie geroepen is hulp te verlenen, in het vervullen van zijn taak tekort zou schieten. Om misverstand te voorkomen of weg te nemen, deelt de kerkeraad mede, dat hij reeds in een aan genoemde Kerken gerichte brief d.d. 15 juli 1957 een aanbod tot financiële steun heeft gedaan. Deze Kerken hebben op dit aanbod niet positief gereageerd. Op 14 maart 1960 heeft de kerkeraad opnieuw een brief gezonden, thans van de volgende inhoud :

Broeders in de Here Jezus Christus !

De generale synode van de gereformeerde kerken in Nederland, die in 1958 en 1959 in Bunschoten-Spakenburg was vergaderd, heeft volgens artikel 121 van haar acta ook kennis genomen van de brieven, die de raad van de Gereformeerde Kerk te Zwolle op 20 juli 1957 en 8 februari 1958 heeft geschreven „aan de kerkeraden op Oost-Soemba in de classis van de kust via ds W. Coreh te Petawang, in de bergclassis via ds K. Tanahomba te Kananggar”; en van de vertaling van de brief van de „Synode van de Kerken van Oost-Soemba (c.a.), vergaderd op 23/24 oktober 1957 te Mau Maru” aan de heer M. Lok te Zwolle.

De genoemde synode heeft het ernstig afgekeurd, „dat in de wederzijds gevoerde correspondentie de hartelijke begeerte om tot een herstelde broederlijke gemeenschapsoefening te mogen geraken niet tot uitdrukking is gekomen”.

Nadat de kerkeraad van Zwolle van deze uitspraak had kennis genomen, heeft hij zijn beide bovengenoemde brieven opnieuw gelezen. Hij is tot de erkenning gekomen, dat het oordeel der synode over hetgeen hij schreef juist is te achten : genoemde brieven zijn zelfs uitgegaan zonder enige broederlijke aanspraak en zonder christelijke groet en heilbode. Broeders, aldus had door hem niet geschreven moeten zijn. Hij wil U thans hierover gaarne zijn oprecht leedwezen betuigen.

De kerkeraad handhaaft ondertussen datgene, waartoe hij zich in zijn eerstgenoemde brief bereid verklaarde. De generale synode van Enschede, gehouden in 1955 en 1956, had uitgesproken, dat ook U voor Uw eigen kerkelijk leven voorshands financiële ondersteuning zoudt kunnen verzoeken aan de kerk te Zwolle (acta, art. 478b, onder letter b). Zij deed deze uitspraak met verwijzing naar de overwegingen van de generale synode van Kampen, 1951 (acta, art. 155), o.a., dat de kerk te Zwolle haar roeping, n.l. om desgewenst ook materiële steun te verlenen, indien verzocht, wel zou erkennen.

In verband met deze uitspraak richtte de generale synode van Enschede het verzoek tot de kerkeraad van Zwolle, „het zijne te doen tot hulp van de Soembanese kerken” (acta, art. 478b, besluit onder letter b).

De kerkeraad van Zwolle heeft daarop in zijn vergadering van 15 juli 1957 besloten, voorschands zich bereid te verklaren, te voldoen aan het hiervoor genoemde verzoek van de generale synode van Enschede. Hij verklaart uitdrukkelijk dat hij bereid is, Uw aanvragen om financiële ondersteuning voor Uw eigen kerkelijk leven te behandelen overeenkomstig de wijze, waarop de verzoeken van de Kerken van Oost-Sumba, die de laatste tijd die steun wel ontvangen hebben, behandeld zijn.

Inmiddels heeft de generale synode van Bunschoten-Spakenburg, volgens artikel 154 van haar acta, uitgesproken : „dat het de roeping van alle betrokkenen is te jagen naar het herstel van de betrekkingen, zoals deze uit kracht der gemeenschap aan Christus voorheen verkregen waren tussen de zending kerk, haar missionaire dienaar des Woords, en de door de arbeid des zending op Oost-Soemba/Savoe geplante kerken, alsmede tussen deze kerken onderling”.

In deze uitspraak wordt dus ook gewezen op de roeping, te jagen naar het herstel van de betrekkingen tussen de kerken op Oost-Soemba/Savoe onderling.

Nu weet de kerkeraad van Zwolle wel (de brief van Uw synode d.d. 23/24 oktober 1957 aan